

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.5.26>

ПОДСТАВЫ ПРАВНЕ WDRAŻANIA PROCEDUR SĄDOWYCH W SĄDOWNICTWIE ADMINISTRACYJNYM

Nadiia Ilchyshyn

kandydat nauk prawnych,

sędzia Ósmego Apelacyjnego Sądu Administracyjnego (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-0435-6480

nadiia_ilchyshyn@ukr.net

Adnotacja. Ustalono, że podstawy prawne wdrażania procedur sądowych w sądownictwie administracyjnym są określone przez zestaw aktów normatywnych i prawnych, biorąc pod uwagę moc prawną jednego z nich, ustalają zasady postępowania podmiotów stosunków postępowania administracyjnego podczas rozpatrywania i rozstrzygania sporów publicznych przez sądy administracyjne. Ustanowiono system normatywnoprawnej regulacji wdrażania procedur sądowych w sądownictwie administracyjnym, zidentyfikowano jego najsłabsze punkty, a także zidentyfikowano niedopasowania między poszczególnymi poziomami regulacji normatywnoprawnej określonej sfery stosunków społecznych. Należy zauważyć, że ogólne prawne zasady procedur sądowych w sądownictwie administracyjnym (praworządność, uwzględnienie orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, legalność) łącznie określają cechy podstaw prawnych. Okazało się, że podstawy prawne wdrażania procedur sądowych w postępowaniu administracyjnym znalazły swoje uprzedmiotowienie w przepisach licznych aktów normatywnych i prawnych, które w zależności od ich mocy prawnej znajdują się na różnych poziomach systemu normatywnoprawnego regulowania tej sfery stosunków społecznych. Wskazano, że w przepisach Konstytucji Ukrainy i traktatach międzynarodowych Ukrainy zapisane są podstawy prawne określające podstawy wdrażania procedur sądowych w sądownictwie administracyjnym.

Słowa kluczowe: postępowanie sądowe, sądownictwo administracyjne, proces administracyjny, postępowanie administracyjne, podstawy prawne, akty prawne, realizacja.

LEGAL BASES OF REALIZATION OF JUDICIAL PROCEDURES IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

Nadia Ilchyshyn

Candidate of Legal Sciences,

Judge of the Eighth Administrative Court of Appeal (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-0435-6480

nadiia_ilchyshyn@ukr.net

Abstract. It has been determined that the legal basis for the implementation of judicial procedures in administrative proceedings to determine the set of regulations, which, taking into account the legal force of one of them, establish rules of conduct of administrative procedural relations when considering and resolving public disputes. The system of normative-legal regulation of realization of judicial procedures in administrative proceedings has been established, its weakest places have been defined, and also inconsistencies between separate levels of normative-legal regulation of the specified sphere of public relations have been revealed. It has been emphasized that the common law principles of judicial procedures in administrative proceedings (rule of law, taking into account the case law of the European Court of Human Rights, legality) together determine the features of the legal framework. It has been found that the legal basis for the implementation of judicial procedures in administrative proceedings is objectified in the prescriptions of numerous regulations, which depending on their legal force are located at different levels of the legal system of regulation of this area of public relations. It has been noted that the provisions of the Constitution of Ukraine and international treaties of Ukraine enshrine the legal framework that determines the basis for the implementation of judicial procedures in administrative proceedings.

Key words: judicial procedure, administrative proceedings, administrative process, legal principles, normative legal acts, implementation.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУДОВИХ ПРОЦЕДУР В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Надія Ільчишин

кандидат юридичних наук,

суддя Восьмого апеляційного адміністративного суду (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-0435-6480

nadiia_ilchyshyn@ukr.net

Анотація. Визначено, що правові засади реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві визначити представлені сукупністю нормативно-правових актів, які з урахуванням юридичної сили окремого з них, закріплюють правила поведінки суб'єктів адміністративних процесуальних відносин під час розгляду та вирішення адміністративними судами публічно-правових спорів. Встановлено систему нормативно-правового регулювання реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві, визначено її найбільш слабкі місця, а також виявлено неузгодженості між окремими рівнями нормативно-правового регулювання вказаної сфери суспільних відносин. Наголошено, що загальноправові принципи судових процедур в адміністративному судочинстві (верховенство права, урахування судової практики Європейського суду з прав людини, законність) у сукупності визначають особливості правових засад. З'ясовано, що правові засади реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві знайшли свою об'єктивізацію в приписах численних нормативно-правових актів, які в залежності від їх юридичної сили розташовані на різних рівнях нормативно-правової системи регламентації даної сфери суспільних відносин. Зазначено, що у положеннях Конституції України та міжнародних договорах України закріплені правові засади, що визначають основи реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві.

Ключові слова: судові процедури, адміністративне судочинство, адміністративний процес, адміністративне провадження, правові засади, нормативно-правові акти, реалізація.

Постановка проблеми. Належне й ефективне функціонування будь-якої сфери суспільних відносин не можливо поза визначенням правил поведінки їх суб'єктів. Такі правила об'єктивізуються в численних правових приписах, які, наповнюючи нормативно-правові акти різної юридичної сили, в сукупності утворюють систему нормативно-правової регламентації відповідної сфери суспільних відносин. З огляду на що таку систему на сторінках фахової літератури ще позначають як правові засади функціонування певної інституції, здійснення відповідної діяльності або ж реалізації процесів. Разом із тим, враховуючи складність і багатоаспектність основного змістовного елементу поняття «правові засади» – категорії «право», зокрема її об'єктивний і суб'єктивний аспект, його сутність також може бути визначено більш широко.

Наприклад, Г.В. Анісімова пропонує правові засади сприймати як загальнонаукову категорію, якою оперують, як правило, в двох значеннях: по-перше, як основним вихідним положенням якої-небудь теорії, вчення, науки, світогляду; по-друге, як внутрішнім переконанням людини, визначальним її ставленням до дійсності, норм поведінки й діяльності (Анісімова, 2013: 486). Категорія «правові засади», зауважує В.Б. Пчелін, є багатоаспектною, оскільки її можна розуміти в декількох, подекуди зовсім різних значеннях, оскільки в її змісті можна виділити як нормативний склад, тобто правову основу регулювання суспільних відносин, так і правовий статус їх суб'єктів, а також понятійно-категоріальний апарат, що використовується. Вузьке ж розуміння правових засад, зауважує науковець, передбачає виключно нормативні основи, тобто сукупність нормативно-правових актів, що мають ієрархічні зв'язки відповідно до їхньої юридичної сили, на підставі яких здійснюється правове регулювання відповідних суспільних правовідносин (Пчелін, 2017: 108). З огляду на зазначене, а також з урахуванням багатоаспектності судових процедур в адміністративному судочинстві, дослідження їх правових засад дозволить як у цілому встановити систему нормативно-правового регулювання даної сфери суспільних відносин, так і визначити її найбільш слабкі місця, а також виявити неузгодженості між окремими рівнями нормативно-правового регулювання реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Організаційно-правові засади адміністративного судочинства, правова природа судового адміністративного процесу та доказуванню в адміністративному судочинстві часто були об'єктом дослідження багатьох учених. Зокрема, таких як: В.М. Бевзенко, М.Т. Гаврильців, М.В. Джафарова, М.В. Ковалів, Д.В. Кузнецов, Р.С. Мельник, В.Б. Пчелін, М.І. Смокович, І.Б. Стахура, Ю.І. Цвіркун, А.О. Чернікова й інші. Однак, чимало особливостей реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві залишилось поза увагою. Зокрема, не з'ясовано сутність та не систематизовано правові засади реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві.

Метою статті є здійснення групування правових засад реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві та надання їх характеристики.

Виклад основного матеріалу. Правові засади реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві – це, передусім, сукупність нормативно-правових актів, які з урахуванням юридичної сили окремого з них, закріплюють правила поведінки суб'єктів адміністративних процесуальних відносин під час розгляду та вирішення адміністративними судами публічно-правових спорів.

Дослідження правових засад реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві слід розпочати з аналізу положень акта найвищої юридичної сили – Конституції України від 26 червня 1996 року (Конституція України, 1996). І хоча в ній безпосередньо про судові процедури мова не йде, її положення містять базові для функціонування даної інституції засади. По-перше, мова йде про визначення правового статусу судової гілки влади та засади здійснення правосуддя. Зокрема, Розділ VIII «Правосуддя» Основного Закону України визначає юрисдикцію судів, особливості побудови судоустрою, гарантії незалежності та недоторканності судів, основні засади здійснення судочинства, тощо. По-друге, як відмічалось раніше, саме в приписах Конституції України знайшли свою законодавчу фіксацію загальноправові принципи, дія яких має місце й під час реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві. По-третє, на рівні Конституції України закріплено основоположні права, свободи й інтереси особи, які шляхом реалізації судових процедур під час здійснення адміністративного судочинства забезпечують адміністративні суди в межах публічно-правових відносин. Наприклад, по-четверте, Конституція України є основою для прийняття всіх інших нормативно-правових актів, які визначають і деталізують правові засади реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві.

Наступний рівень визначення правових засад представлено групою нормативно-правових актів, які в сукупності складають міжнародні договори України – укладені в письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, які регулюються міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо) (Про міжнародні договори України, 2004). При цьому дія таких нормативно-правових актів буде мати дещо схоже з Основним Законом України значення, оскільки в їх положеннях теж будуть знаходити свій прояв засадничі аспекти здійснення судових процедур в адміністративному судочинстві – основоположні права, свободи та інтереси особи, правовий статус органів судової влади, загальноправові принципи здійснення судочинства, тощо.

Найбільша кількість правових засад реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві знайшла свою об'єктивізацію в законах України, які можуть бути розподілені на дві групи. По-перше, мова має йти про кодифіковане законодавство – КАС України (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005), Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року (Цивільний процесуальний кодекс України, 2004), Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року (Господарський процесуальний кодекс України, 1991), Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (Кодекс України про адміністративні правопорушення, 1984).

Інша група законів України визначає окремі аспекти реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві за відповідними напрямками. При цьому з огляду на значну кількість нормативно-правових актів, що входять до цієї групи правових засад реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві, пропонуємо здійснювати їх поділ на декілька підгруп, зокрема закони України, що: 1) встановлюють правовий статус адміністративних судів і суддів; 2) визначають особливості реалізації судових процедур за окремими категоріями адміністративних справ; 3) спрямовані на забезпечення доступності адміністративного судочинства; 4) спрямовані на забезпечення виконання судових рішень; 5) спрямовані на інші аспекти реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві.

Наступний рівень нормативно-правових актів, які закріплюють правові засади реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві, в своїй сукупності утворюють підзаконну систему нормативно-правового регулювання даної сфери суспільних відносин. Така система наповнена підзаконними нормативно-правовими актами, які приймаються уповноваженими нормотворчими суб'єктами на основі й на виконання законів і не повинні суперечити їм. При цьому існування підзаконних нормативних актів у правовій системі зумовлено багаторівневою структурою самих суспільних відносин, що потребують як законодавчого врегулювання, так і вторинного, більш детального і конкретизуючого нормативного регулювання з метою оперативного вирішення питань в окремих сферах життєдіяльності суспільства (Цвік, Петришин, Авраменко, 2011: 286). Слід підтримати й позицію відносно того, що даний рівень нормативної регламентації відповідних суспільних відносин, на відміну від законів, дозволяє вплинути на них в найбільш оперативний спосіб, врахувати нагальні потреби їх розвитку, наприклад, найбільш швидко визначити компетенцію різних органів управління, права й обов'язки їх посадових осіб (Пчелін, 2011: 18).

Так, у підзаконній системі нормативно-правового регулювання відповідної сфери суспільних відносин, зазначені нормативно-правові акти розташовані в залежності від суб'єкта їх прийняття, що й визначає юридичну силу окремого з них. У першу чергу, мова має йти про акти Президента України, зокрема: указ Президента України «Про утворення місцевих адміністративних судів, затвердження їх мережі» від 16 листопада 2004 року № 1417/2004, яким утворено та затверджено мережу окружних адміністративних судів; указ Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006, яким затверджено Концепцію вдосконалення судівництва для утворення справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів з метою забезпечення становлення в Україні судівництва як єдиної системи судового устрою та судочинства, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і гарантує право особи на справедливий суд; указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, яким затверджено Національну стратегію в сфері прав людини, метою якої є вдосконалення діяльності держави щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини, створення дієвих механізмів їх реалізації та захисту, розв'язання системних проблем у зазначеній сфері; тощо.

Наступну групу нормативно-правових актів, на рівні яких об'єктивовано правові засади реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві України утворюють акти Кабінету Міністрів України, які хоча безпосередньо не закріплюють правові аспекти реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві, але містять важливі приписи, спрямовані на забезпечення функціонування даної інституції за найрізноманітнішими напрямками. Наприклад, мова може йти про правові засади правоохоронного забезпечення адміністративного судочинства, фінансового й інформаційного забезпечення реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві.

Враховуючи те, що адміністративні суди є складовою судової гілки влади, під час реалізації ними судових процедур в межах здійснення адміністративного судочинства, будуть знаходити прояв дещо специфічні саме для даної інституції правові засади. У даному випадку мова йде про правові засади реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві, що зафіксовані в приписах актів суб'єктів, які є частиною системи правосуддя. Одним з провідних з таких суб'єктів є Державна судова адміністрація України, яка визначає не безпосередні правові засади реалізації судових процедур у межах адміністративного судочинства, а ті, дія яких спрямована на забезпечення функціонування даної інституції. Зокрема, згідно з Положенням «Про

Державну судову адміністрацію України», затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 17 січня 2019 року № 141/0/15-19, Державна судова адміністрація України здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади з метою створення належних умов функціонування судів і діяльності суддів. При цьому організаційне забезпечення становлять заходи матеріально-технічного, кадрового, інформаційного, організаційно-технічного характеру, ведення судової статистики, діловодства та архіву суду (Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України, 2019).

Ще одним органом у системі правосуддя, який визначає правові засади забезпечення реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві, є Вища рада правосуддя, яка відповідно до ст. 1 Закону України «Про вищу раду правосуддя» від 27 грудня 2016 року є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів (Про вищу раду правосуддя, 2016).

Окрему увагу слід приділити правовим засадам реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві, що знайшли свою об'єктивізацію в рішеннях органів суддівського самоврядування. Науковці справедливо зауважують, що суддівське самоврядування – це один із проявів судової демократії, що дозволяє, залучаючи суддів до управління власними справами, підвищити його якість і ефективність, а також гарантувати реалізацію основ судової влади. Створення органу суддівського самоврядування, наділеного широкими повноваженнями, підтримується на рівні відповідних міжнародних і європейських організацій. Значення і роль органів суддівського самоврядування неухильно зростає. При цьому, як цілком слушно наголошує В.О. Сердюк, функціонування суддівського самоврядування є однією із гарантій незалежності правосуддя (Сердюк, 2007: 123). Аналіз положень чинного національного законодавства свідчить про те, що провідне місце серед вказаних суб'єктів посідає Рада суддів України, яка відповідно до ч. 1 ст. 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» є вищим органом суддівського самоврядування та діє як виконавчий орган з'їзду суддів України (Про судоустрій і статус суддів, 2016). Даний орган суддівського самоврядування шляхом прийняття відповідного рішення визначає правові засади реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві за різними напрямками. Наприклад, мова може йти про визначення правового статусу суб'єктів адміністративних процесуальних відносин, що є складовою інформаційного забезпечення реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві України.

Висновки. Отже, правові засади реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві знайшли свою об'єктивізацію в приписах численних нормативно-правових актів, які в залежності від їх юридичної сили розташовані на різних рівнях нормативно-правової системи регламентації даної сфери суспільних відносин. Так, у положеннях Конституції України та міжнародних договорах України закріплені правові засади, що визначають основи реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві. Найбільш детальні правові засади реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві закріплені в приписах процесуального законодавства, провідне місце серед якого посідає КАС України. На рівні інших законів України закріплено правові засади реалізації судових процедур за відповідними напрямками: визначено правовий статус суб'єктів адміністративних процесуальних відносин; закріплено засади забезпечення адміністративного судочинства; регламентовано дію з окремих принципів реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві; визначено засади доступу до адміністративного судочинства. Окрема групу правових засад реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві України представлена підзаконними нормативно-правовими актами, які приймають Президент України та Кабінет Міністрів України, а також актами, що приймаються суб'єктами, які входять до системи правосуддя, – Державною судовою адміністрацією України, Вищою радою правосуддя, органами суддівського самоврядування. На рівні таких актів в основному закріплено правові засади забезпечення реалізації судових процедур в адміністративному судочинстві (фінансове, правоохоронне, організаційно-технічне, інформаційне, кадрове, матеріально-технічне, правоохоронне забезпечення, тощо).

Список використаних джерел:

1. Анісімова Г.В. Принципи екологічного права: поняття та види. *Правова доктрина основа формування правової системи держави*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України» (Харків, 20–21 листоп. 2013 р.) / Нац. акад. прав. наук України. 2013. С. 485–488.
2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ.
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-ІV.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х.
5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР.
6. Про вищу раду правосуддя: Закон України від 27.12.2016 № 1798-VIII.
7. Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України: рішення Вищої ради правосуддя від 17.01.2019 № 141/0/15-19.
8. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 № 1906-ІV.
9. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII.
10. Пчелін В.Б. Перегляд адміністративних актів органів внутрішніх справ: дис. ... кандидата юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2011. 190 с.

11. Пчелін В.Б. Сутність нормативно-правового регулювання організації адміністративного судочинства України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 2. С. 106–109.
12. Сердюк В.О. Проблеми реалізації судово-правової реформи в Україні (1991–2004 рр.): дис. ... кандидата юрид. наук: спец. 12.00.01. Ужгород, 2007. 192 с.
13. Цвік М.В., Петришин О.В., Авраменко Л.В. Загальна теорія держави і права. Харків: Право, 2011. 584 с.
14. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV.

References:

1. Anisimova, H.V. (2013). Pryntsyry ekolohichnoho prava: poniattia ta vydy [Principles of environmental law: concepts and types]. *Pravova doktryna osnova formuvannia pravovoi systemy derzhavy: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 20-richchiu NAPrN Ukrainy ta obhovorenniu piatytom. monohr. «Pravova doktryna Ukrainy»* (Kharkiv, 20–21 lystop. 2013 r.) / Nats. akad. prav. nauk Ukrainy. 2013. pp. 485–488. [in Ukrainian].
2. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Economic Procedural Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 06.11.1991 № 1798-XII. [in Ukrainian].
3. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Administrative Judicial Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 06.07.2005 № 2747-IV. [in Ukrainian].
4. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia [Code of Ukraine on Administrative Offenses]: Zakon Ukrainy vid 07.12.1984 № 8073-X. [in Ukrainian].
5. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine] vid 28.06.1996 № 254k/96 VR. [in Ukrainian].
6. Pro vyshchu radu pravosuddia [On the Supreme Council of Justice]: Zakon Ukrainy vid 27.12.2016 № 1798-VIII. [in Ukrainian].
7. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavnu sudovu administratsiiu Ukrainy [On the approval of the Regulation on the State Judicial Administration of Ukraine]: rishennia Vyshehoi rady pravosuddia vid 17.01.2019 № 141/0/15-19. [in Ukrainian].
8. Pro mizhnarodni dohovory Ukrainy [On international treaties of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 29.06.2004 № 1906-IV. [in Ukrainian].
9. Pro sudoustrii i status suddiv [On the judicial system and the status of judges]: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1402-VIII. [in Ukrainian].
10. Pchelin, V.B. (2011). Perehliad administratyvnykh aktiv orhaniv vnutrishnikh sprav [Review of administrative acts of internal affairs bodies]: dys. ... kandydata yuryd. nauk: spets. 12.00.07. Kharkiv. 190 p. [in Ukrainian].
11. Pchelin, V.B. (2017). Sutnist normatyvno-pravovoho rehuliuвання orhanizatsii administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [he essence of regulatory and legal regulation of the organization of administrative justice of Ukraine]. *Naukovyi visnyk publicznego ta pryvatnoho prava*. Vyp. 6. T. 2. pp. 106–109. [in Ukrainian].
12. Serdiuk, V.O. (2007). Problemy realizatsii sudovo-pravovoi reformy v Ukraini (1991–2004 rr.) [Problems of the implementation of judicial reform in Ukraine (1991–2004)]: dys. ... kandydata yuryd. nauk: spets. 12.00.01. Uzhhorod. 192 p. [in Ukrainian].
13. Tsvik, M.V., Petryshyn, O.V., Avramenko, L.V. (2011). Zahalna teoriia derzhavy i prava [General theory of the state and law]. Kharkiv: Pravo. 584 p. [in Ukrainian].
14. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Civil Procedure Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 18.03.2004 № 1618-IV. [in Ukrainian].